

SPINEL

MỚI
BẢN 1 · 2026
CÓ NGUỒN TỪNG Ý

SỔ TAY MÀU SẮC, MỎ LỤC YÊN
SOI ĐÁ & ĐỊNH GIÁ

Viên “ruby” trên vương miện Hoàng gia Anh thực ra là spinel
– hiểu màu, mỏ, thật – giả và giá trước khi mua

Phượng Đá Quý

GNJ – Trang Sức Đá Quý Thiên Nhiên · Lục Yên, Lào Cai

Sách tặng khách, không bán · Mọi số liệu và ảnh đều có nguồn ở Phụ lục C · trangsucgnj.vn

Spinel — Sổ tay màu sắc, mỏ Lục Yên, soi đá và định giá

Từ tinh thể bát diện trong đá hoa Lục Yên đến những viên “ruby” trên vương miện châu Âu: spinel là gì, vì sao có đủ màu, màu nào ở mỏ nào, soi thế nào để biết thật – giả – đã xử lý, và một viên spinel đáng giá bao nhiêu.

Biên soạn: Phượng Đá Quý (GNJ) cùng nhóm biên tập kiến thức.

Mọi số liệu, tên mỏ, giá và ảnh đều có nguồn ở Phụ lục C. Sách không thay thế giấy giám định của phòng thí nghiệm.

Bản 1.2 — tháng 10/2026.

Ảnh bìa, bên trái: Vương miện Đế quốc Anh (Imperial State Crown) nhìn từ phía sau — viên Black Prince’s Ruby, một spinel đỏ khoảng 170 ct, gắn ở chữ thập mặt trước; ảnh trên Wikimedia Commons (tác giả yêu cầu không ghi tên), giấy phép CC BY-SA 3.0, đã tách nền, làm mờ mép phải và đặt trên nền tím mặn. Bên phải: nhẫn bạc xi vàng trắng đính spinel tím hồng và bốn viên spinel lam khai thác ở Lục Yên (mài giọt nước, cushion, tròn, tam giác) — ảnh của Phượng Đá Quý (GNJ), đã tách nền; kích thước trong ảnh không theo tỉ lệ thật.

Mục lục

	Trước khi đọc	4
1	Spinel là gì	6
2	Spinel trong đá trông thế nào	20
3	Vì sao spinel có mọi màu	33
4	Bản đồ màu và vùng mỏ	45
5	Mỏ spinel thế giới	62
6	Spinel Việt Nam từng bãi	78
7	Màu thương mại và cấp chất lượng	91
8	Soi đá thực tế	103
9	Thật hay giả	119
10	Tự nhiên, nung và giấy giám định	133
11	Đổi màu, xám, đen — những spinel ngoài dòng chính	147
12	Đeo đá xử lý có hại sức khỏe không	154
13	Định giá spinel và trang sức spinel	161
14	Spinel Việt Nam trên thị trường thế giới	178
A	Mười món spinel nổi tiếng	188
B	Spinel Việt Nam trên web quốc tế	195
C	Bảng bằng chứng và nguồn	201
D	Thuật ngữ	246

Trước khi đọc

Cuốn sách dành cho người mới cầm viên spinel đầu tiên, người sưu tầm muốn hiểu sâu hơn và người mới vào nghề. Vì thế mỗi chương có ba lớp.

Vì sao có cuốn sách này

Cuốn sổ tay bạn đang cầm do Phượng Đá Quý cùng nhóm nghiên cứu biên soạn. Chúng tôi tổng hợp những gì các phòng giám định và tạp chí ngọc học uy tín đã công bố về spinel — GIA, SSEF, Gübelin, GRS, Lotus Gemology, Journal of Gemmology — rồi kể lại bằng tiếng Việt dễ hiểu, kèm ảnh thật.

Spinel có hai điều khiến nó khác mọi loại đá màu khác. Thứ nhất, nó có gần như đủ mọi màu — đỏ, hồng, cam, tím, lam, xám, đen — và mỗi màu do một nguyên tố khác nhau tạo nên, nên cùng một cái tên "spinel" có thể là viên đá rẻ hay viên đá đắt tùy màu và tùy mỏ. Thứ hai, spinel là loại đá bị gọi nhầm tên lâu nhất trong lịch sử: những viên "ruby" nổi tiếng nhất của các vương miện châu Âu thực ra là spinel, còn ở chợ đá trong nước nó vẫn bị gọi là "hồng ngọc giả". Vì thế cuốn sách này dành ba chương cho màu sắc, một chương cho tên gọi, và một chương riêng cho từng bãi spinel ở Lục Yên — nơi cho ra nhiều màu spinel nhất Việt Nam.

Người mua spinel thường mang ba nỗi lo quen thuộc: viên đá có thật không, đã qua xử lý gì chưa, và giá như vậy có hợp lý không. Muốn có câu trả lời, bạn cần nhìn được vào bên trong viên đá, đọc đúng tờ giấy giám định, và biết thị trường đang trả bao nhiêu cho loại hàng như thế. Ở đâu nguồn chưa chắc chắn, chúng tôi nói rõ. Ở đâu thông tin không có lợi cho spinel Việt Nam, chúng tôi vẫn viết, vì người đọc cần sự thật hơn cần lời khen.

Cách đọc

Mỗi chương có ba lớp, bạn chọn lớp mình cần:

ĐỌC TRONG 2 PHÚT

Hộp "**Đọc trong 2 phút**" ở đầu chương: những kết luận ngắn gọn nhất, đủ để bạn ra quyết định. Người mới chỉ cần đọc hộp này là đã dùng được ngay.

Thân chương là lớp sâu hơn: vì sao lại như vậy, nguồn nào nói, ngoại lệ nằm ở đâu. Lớp này dành cho người sưu tầm và những ai muốn hiểu tận gốc.

THỰC CHIẾN TẠI QUẦY

Hộp **"Thực chiến tại quầy"** ở cuối chương: cầm dụng cụ gì, soi theo thứ tự nào, thấy gì thì kết luận gì, và khi nào phải dừng lại để gửi phòng giám định. Hộp này dành cho người đứng trước quầy đá — người đi mua cũng như người mới vào nghề.

Quy ước về bằng chứng và ảnh

- Mỗi ý có số liệu, tên mỏ, năm hay giá đều kèm một mã nhỏ màu vàng dạng **E401** đặt sau câu. Mã ấy dẫn về một dòng trong **Phụ lục C**, nơi ghi luận điểm, nguồn, năm xuất bản và hạng tin cậy. Hạng 1 là phòng giám định và tạp chí có bình duyệt; hạng 2 là nhà đấu giá, bảo tàng, báo ngành; hạng 3 là người bán và blog — chỉ được dùng như tín hiệu thị trường, không dùng làm dữ kiện.
- Mỗi ảnh chỉ xuất hiện một lần trong sách và đều có chú thích ghi rõ ảnh của ai, theo giấy phép nào. Ảnh do Phượng Đá Quý chụp ghi "Ảnh: Phượng Đá Quý / GNJ". Ảnh của bảo tàng, Wikimedia Commons hay tác giả khác ghi đúng giấy phép và người chụp. Với ảnh có bản quyền mà sách không được phép in lại, chúng tôi đặt một **hộp "Xem ảnh tại nguồn"** kèm địa chỉ để bạn tự mở xem.
- Giá trong sách là giá thị trường công khai, luôn kèm **tàng** (sỉ, đấu giá, bán lẻ quốc tế, bán lẻ trong nước) và **năm**. Giá đá thay đổi theo thời gian, theo từng viên và theo tờ giấy đi kèm; sách không đưa giá bán của bất kỳ cửa hàng cụ thể nào.
- Địa danh: nhiều tài liệu ghi Lục Yên thuộc tỉnh Yên Bái — đúng với thời điểm các tài liệu ấy ra đời. Từ tháng 7/2025, Yên Bái sáp nhập vào tỉnh Lào Cai, nên hiện nay là Lục Yên, Lào Cai.
- Về phong thủy, may mắn hay sức khỏe: khi cần nhắc tới, sách chỉ kể "người xưa tin rằng", không bao giờ viết những điều đó như sự thật. Riêng câu hỏi "đeo đá xử lý có hại không", sách trả lời đúng mức bằng bằng chứng hiện có.

GHI CHÚ

Cuốn sách không thay thế giấy giám định. Mọi kỹ thuật soi đá trong sách giúp bạn biết **nên nghi ngờ điều gì** và **khi nào cần gửi phòng thí nghiệm** — không phải để tự kết luận thay phòng thí nghiệm.

CHƯƠNG 1

Spinel là gì

Gọi đúng tên spinel: một loài khoáng vật nhiều màu, vì sao từng mang chữ "ruby" suốt sáu thế kỷ, tên nào phòng giám định ghi, tên nào chỉ là cách gọi ngoài chợ.

ĐỌC TRONG 2 PHÚT

- "Spinel" trên giấy giám định là một loài khoáng vật duy nhất, công thức $MgAl_2O_4$; đỏ, hồng, cam, tím, lam, xám hay đen đều là loài ấy ^[101] ^[102].
- "Black spinel" trong trang sức là spinel giàu sắt tự nhiên, không phải onyx; CIBJO chấp nhận tên này ^[104].
- "Balas ruby" và "ruby spinel" là tên gây hiểu lầm theo GIA ^[113], và CIBJO cấm ghép tên hai loại đá ^[112]. Tên an toàn nhất là "spinel" kèm màu: spinel đỏ, spinel hồng, spinel lam ^[111].
- "Jedi", "Mahenge pink", "neon", "flame" là cách gọi của giới buôn; riêng "Jedi" có báo cáo của AIGS, chỉ cấp cho đá Myanmar ^[131] ^[133]. "Cobalt spinel" là tên biến thể được CIBJO và LMHC công nhận, nhưng chỉ có giá trị khi phòng giám định ghi ^[106] ^[107].
- GIA chỉ cấp giấy xuất xứ cho spinel đỏ ^[140]; spinel hồng, tím, lam muốn có xuất xứ phải gửi phòng khác như SSEF hay GRS ^[141]. Xuất xứ luôn là ý kiến chuyên môn, không hàm ý chất lượng ^[116].

1. Một loài khoáng vật, gần như đủ mọi màu

Phượng Đá Quý muốn bắt đầu bằng điều mà ngoài chợ hay hiểu ngược: spinel không phải "một nhóm đá nhiều loại", mà là một loài khoáng vật duy nhất, oxit của magie và nhôm, công thức $MgAl_2O_4$ ^[101]. Trên giấy giám định, dòng "Species" (loài) chỉ ghi một chữ: spinel. Viên đỏ và viên lam sẫm trong hộp dưới đây là cùng một chất, chỉ khác nhau ở một lượng rất nhỏ nguyên tố tạo màu, tính bằng phần triệu (chương 3).

Hình 1. Bốn màu spinel Lục Yên trong một hộp: đỏ, đỏ-hồng, lam sẫm và tím — cùng một loài khoáng, bốn nguyên tố tạo màu khác nhau.

Ảnh: Phương Đá Quý / GNJ

Vậy "họ spinel" là gì? Theo phân loại hiện hành của Hiệp hội Khoáng vật học Quốc tế (IMA), công bố năm 2019, spinel thuộc một siêu họ gồm 56 loài có chung kiểu cấu trúc; toàn bộ đá quý họ spinel nằm trong một phân nhóm nhỏ của siêu họ ấy ^[102]. Tên các loài anh em thỉnh thoảng lọt vào tờ rơi bán hàng, nên bạn cần biết loài nào thật sự có hàng đá quý:

Loài (IMA)	Công thức	Có hàng đá quý không?	Ghi chú
Spinel	MgAl_2O_4	Có: toàn bộ spinel thương mại, mọi màu	Loài duy nhất bạn gặp trên giấy giám định ^[101]
Gahnite	ZnAl_2O_4	Rất hiếm: gahnite lam từ Jemaa (Nigeria) từng được mài giác, màu lam chủ yếu do cobalt	CIBJO liệt kê "Gahnite" là tên riêng, không bán như spinel ^[103] ^[104]

Loài (IMA)	Công thức	Có hàng đá quý không?	Ghi chú
Hercynite	FeAl_2O_4	Không: đen, đục	Đầu mút giàu sắt của dãy spinel–hercynite; dạng trung gian giàu sắt là "black spinel" ^[105] ^[108]
Magnesiochromite, chromite, magnetite	MgCr_2O_4 , FeCr_2O_4 , Fe_3O_4	Không: quặng hoặc mẫu sưu tầm	Không liên quan tới lượng crom rất nhỏ tạo màu đỏ trong spinel ^[102]

Vì kẽm và sắt thay được magie trong mạng tinh thể, giữa spinel với gahnite và hercynite có những dạng trung gian, nặng dần theo lượng sắt và kẽm ^[108]. Hai dạng trung gian có tên riêng: gahnospinel giàu kẽm, và pleonaste giàu sắt, tối tới đen, còn gọi là ceylonite hay black spinel. CIBJO, Liên đoàn Trang sức Thế giới, chấp nhận "Gahnospinel" và "Pleonaste, or Black Spinel" làm tên thương mại và ghi rằng hai loại này không bao giờ qua xử lý ^[104]; nhưng đó là tên biến thể, không phải loài riêng ^[105]. Với bạn, điều đáng nhớ: "black spinel" trong trang sức bạc là spinel giàu sắt tự nhiên, không phải onyx hay đá tổng hợp nhuộm đen.

Spinel có những màu nào? GIA kể đỏ, cam, hồng, tím, lam và đen, kèm chiết suất 1,718, tỷ trọng 3,60 và độ cứng Mohs 8 ^[110]. Handbook of Mineralogy thêm vàng, lục và không màu, nhưng spinel vàng và lục tự nhiên hiếm, thường sẫm, gần như vắng mặt trong hàng đá quý thương mại ^[109]. Vì thế, một viên "spinel vàng" hay "spinel xanh lá" tươi tắn chào giá mềm nhiều khả năng là một loại đá khác.

Hình 2. Bộ spinel mài từ Việt Nam trong bộ sưu tập Smithsonian: hồng, tím, lavender, lam nhạt, đỏ — một loài khoáng vật, gần như đủ mọi màu.

Ảnh: Smithsonian National Museum of Natural History, hồ sơ NMNH G11463 — CC0 (Smithsonian Open Access) · [nguồn](#)

Tên "spinel" có lẽ bắt nguồn từ tiếng Latin spinella, "chiếc gai nhỏ", theo hình những tinh thể bát diện nhọn cạnh; chính Handbook of Mineralogy cũng chỉ viết "có lẽ" ^[114]. Ở Myanmar, tinh thể spinel hoàn hảo được gọi là nat thwe, "được thần linh mài bóng" ^[115]. Chương 2 sẽ đưa bạn vào bên trong tinh thể ấy.

Nhận bản đầy đủ 251 trang — miễn phí

Bản đọc thử này gồm bìa, mục lục, phần Trước khi đọc và bốn trang đầu chương 1. Cuốn sổ tay đầy đủ có mười bốn chương và bốn phụ lục — vì sao spinel có đủ màu, màu nào ở mỏ nào trên thế giới và ở từng bãi Lục Yên, soi đá tại quầy, phân biệt thật giả và đá đã xử lý, đến cách đọc giá và đọc giấy giám định:

Trong bản đầy đủ

1	Spinel là gì	11	Đổi màu, xám, đen — những spinel ngoài dòng chính
2	Spinel trong đá trông thế nào	12	Đeo đá xử lý có hại sức khỏe không
3	Vì sao spinel có mọi màu	13	Định giá spinel và trang sức spinel
4	Bản đồ màu và vùng mỏ	14	Spinel Việt Nam trên thị trường thế giới
5	Mỏ spinel thế giới	A	Mười món spinel nổi tiếng
6	Spinel Việt Nam từng bãi	B	Spinel Việt Nam trên web quốc tế
7	Màu thương mại và cấp chất lượng	C	Bảng bằng chứng và nguồn — 958 nguồn
8	Soi đá thực tế	D	Thuật ngữ
9	Thật hay giả		
10	Tự nhiên, nung và giấy giám định		

CÁCH NHẬN SÁCH

Vào trang sách trên phuongdaquy.com (hoặc quét mã bên cạnh), để lại email của bạn — bản đầy đủ sẽ được gửi tới hộp thư trong ít phút.

<https://phuongdaquy.com/sach-spinel-so-tay-mau-sac-mo-luc-yen-soi-da-dinh-gia/>

Sách tặng khách, không bán. Mọi số liệu, tên mỏ, giá và ảnh đều có nguồn ở Phụ lục C; sách không thay thế giấy giám định của phòng giám định. Email của bạn chỉ dùng để gửi sách và thư về đá quý của Phượng Đá Quý, có thể ngừng nhận bất cứ lúc nào.